

Oponentský posudek na diplomovou práci **Jany I v a k i n o v é**

„Slovesný čas a vid v citově aktualizovaných výpovědích“.

Slovesné kategorie času a vidu představují těžiště fungování slovesa ve výpovědi, v textu. V rámci systému ruštiny máme k dispozici poměrně vyčerpávající popis všech tří komponentů kategorie času i obou vidů. Je zřejmé, v jakých vzájemných vztazích se nacházejí čas minulý – přítomný i budoucí, jak jsou vzájemně provázány dokonavý a nedokonavý vid, jak tyto kategorie fungují, jak si jednotlivé komponenty konkurují, jaká jsou pravidla a tendence jejich výběru a užívání. To vše se však týká prvotních funkcí tvarů, v citově neutrálních kontextech. V dané diplomové práci však najdeme přínosnou analýzu expresivně-emocionálních kontextů, kde jsou popsány případy transpozic slovesných časů a vidů. Tyto otázky jsou zároveň zkoumány s ohledem na širší souvislosti- vliv lexikálně-sémantického naplnění výpovědi, vztahy výpovědi uvnitř širších kontextů, vliv modality atd.

Do problematiky nás autorka práce uvádí v rámci prvních tří kapitol (Pojetí času, Emocionální stránka výpovědi, Slovesa a jejich expresivita), kde vyjadřuje svůj postoj k pojetí těchto pojmů na základě prostudované literatury. Čas je chápán především jako „...vnitřní podmínka dějů.“ (s.6), jako cosi, „...co se dá oddělit od člověka, ale člověk se nedá oddělit od času“ (s.6). Diplomantka se zamýšlí nad vztahem vnitřního, psychického času ve vnímání člověka a onoho reálného kontinua, v němž se pohybujeme, žijeme, konáme. Jakým způsobem na tento vztah reaguje systém jazyka, jak se snažíme uchopit neuchopitelné, jak s ohledem na systém pojmenováváme skutečnost, jak vyjadřujeme svůj postoj a hodnocení této skutečnosti- to jsou stěžejní otázky, které si diplomantka klade.

V následujících kapitolách (IV, V a VI) je na základě rozboru bohatého materiálu popsáno vyjádření budoucnosti, minulosti a přítomnosti v citově aktualizovaných výpovědích. Z tohoto popisu jasně vystupuje motivace mluvčího k výběru toho kterého tvaru gramatického času a vidu s ohledem na komunikativní záměr, jsou zřejmé i možnosti recipienta při vnímání daných transponovaných funkcí jednotlivých komponentů kategorie času i vidu. V VI. kapitole je zároveň naznačena i funkce některých dalších jazykových prostředků, které přispívají k jednoznačné identifikaci expresivity daných textů (např. osobní zájmena, zápor aj.)

V souvislosti s touto naznačenou tematikou vyvstávají některé dílčí otázky a podněty, nad kterými by bylo možné se hlouběji zamyslet:

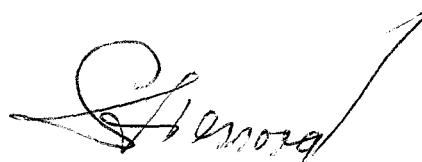
- 1) Na s. 28 se zmiňuje problematičnost stanovení míry zobecnění užití citových aktualizací, je tedy zkoumán vztah systémové a řečové funkce těchto prostředků. Z čeho ona „míra zobecnění“ vychází?
- 2) Jak je v rámci práce hodnocen vztah kategorie vidu a kategorie způsobu slovesného děje?
- 3) Co tedy v konečné fázi rozhoduje o interpretaci expresivní – neexpresivní užití toho kterého tvaru, který je pochopitelně z hlediska formálního sám o sobě neutrální? Je to široký kontext- ne jen aspektuální, lexikálně sémantická základna textu, postoj a hodnocení situace ze strany mluvčího, textová jednota, která je buď zachována ve všech ohledech, nebo je narušena? Které všechny aspekty můžeme chápat jako příčiny aktualizace, resp. lze vidět nějakou jejich hierarchizaci?
- 4) Zajímavý je na s.39 a dále poukaz na označení prostřednictvím přítomného času lexikálně sémantického aspektu verbálního pojmu, čili pojmenování samotného faktu děje. Jedná se o jakýsi vztah dynamického a statického aspektu textu?
- 5) S.56- domnívám se, že na tomto místě i jinde se nejedná jen o vztahy předcházení a následování děje, ale i o vztahy logické, např. podmíněnost.

- 6) Bylo by možné v rámci této práce větší pozornost věnovat kategorii modality: v podstatě chci-li, aby se něco stalo / nestalo, nebo představuji-li si, že se něco stalo / nestalo, za určitých okolností to už JE, jedná se tedy o ono „zpřítomnění“ plánovaných či obrazných dějů.
- 7) Podle mého názoru je v tomto ohledu relevantní i samotná konkurence vidů v daných kontextech. Respektive ona potencialita obouvidovosti v jednom textu, kdy mluvčí na základě svého hodnocení události ji nějakým způsobem segmentuje, strukturuje- něco odsune do pozadí, něco upřednostní, a na základě těchto priorit volí i verbální prostředky v odpovídajících tvarech.
- 8) Jako perspektivu další práce bych viděla rozšíření tohoto přístupu na TEXT a jeho výstavbu, čili pojmout citovou aktualizaci jako textotvorný prostředek.
- 9) Proč je zřejmě nejfrekventovanější a asi i nejlépe uchopitelná a popsitelná v tomto ohledu funkce tvarů přítomného času?

Práce je založena na široce pojaté prostudované literatuře, v níž se autorka velmi dobře orientuje, excerpovaný materiál je bohatý a skvěle využitý i zpracovaný. Autorka dobře formuluje svá pozorování i závěry, navrhuje zajímavá a neotřelá řešení. Práce je nesporně přínosem na tomto poli- nejen z hlediska teoretického, má i svůj značný význam praktický.

Práci plně doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 22.5.2006

PhDr. Jitka Stiessová, CSc